CICERO PRO ARCHIA?

Onder de redevoeringen van CICERO, die door overlevering en gewoonte, als het ware, zijn aangewezen, om door de aankomende jongelingschap, die zich aan de studie der oude talen wijdt, te worden gelezen, behoort voorzeker ook die, welke door hem ten behoeve van A. LICINIUS ARCHIAS is uitgesproken. — Vreemd is echter het lot, dat deze redevoering in den loop der tijden is te beurt gevallen. Reeds in de middeleeuwen op de scholen gelezen en uitgelegd, meende men langen tijd daarin een der voortreffelijkste aansporingen tot het beoefenen der oude letteren te bezitten, en het groote aantal handschriften, waarin zij tot ons is overgekomen, getuigt voor hare algemeene bekendheid. Latere tijden, toen de kritiek zich met haar scherpziend oog opmaakte, om onder de vele stukken, ons onder beroemde namen overgeleverd, de valsche van de echte te onderscheiden, begon men twijfelingen te opperen aan de waarde van het stuk op zich zelf, en aan de echtheid der overlevering, die deze redevoering aan CICERO had toegekend.

Wanneer voor bijna 50 jaar WYTTENBACH nog van haar schreef[1]: »Est autem haec una in Orationibus Ciceronianis »omnium suavissima, et cum caussa, tum ratione, humanis»sima, neque fere cuiquam, vel mediocriter Latinis literis im»buto non lecta," dan zien wij 27 jaar later ORELL in zijne

1) WYTTENB. *Philom.* Lib. I. p. 191. Amstel. 1809.

uitgave der *Orationes Selectae* XV, haar als zijns ondanks »ap»pendicis loco" daarin opnemen, terwijl hij daarvoor deze reden opgeeft: »de ea mihi valere videtur illud, quod de alia scripsit »CICERO, *ad Att.* III, 12, 2: »quia scripta mihi videtur ne» »gligentius quam ceterae, puto posse probari non esse » »meam [2].""

Het zal voor de lezers van dit tijdschrift wel niet noodig zijn, de geheele geschiedenis der kritiek van een zoo algemeen bekend stuk op te halen, en de reden, die mij tot dit opstel geleid heeft, brengt dit ook niet noodzakelijk mede. Daar ik menigmaal met mijne leerlingen deze oratie behandeld heb, zijn mij door de verschillende, soms zeer uiteenloopende bedenkingen van onderscheiden uitgevers, zoowel omtrent den inhoud als de tekstkritiek, dikwijls zwarigheden voorgekomen, die mij, ronduit gezegd, door geen der uitgevers voldoende zijn opgeruimd.

Voor jaren reeds, heb ik mij dus een eigen weg gezocht, en meende er een gevonden te hebben, die zoo niet alle, dan toch de grootste struikelblokken kon opruimen. Slechts ééne bedenking heeft mij lang en tot nu toe weêrhouden mijne gedachte aan het publiek mede te deelen, en wel deze, dat ik mij verbeeldde dat zij zoo eenvoudig was, dat zij zoo vele geleerder mannen, die hun leven in de werken van CICERO als versleten hadden, noodzakelijk voor den geest had moeten komen, zoo zij waar was, en ik derhalve schroomde met een dwaas paradox op te treden. Daar ik echter bij iedere herhaalde lezing en vergelijking van dit stuk met andere gezegden van CICERO meer en meer in mijne overtuiging versterkt ben, waag ik het thans deze aan het oordeel van bevoegde regters te onderwerpen, en eene poging aan te wenden deze redevoering in het naar mijn inzien eenige ware licht waaruit zij beschouwd, en op het juiste standpunt, waaruit zij beoordeeld moet worden, te plaatsen.

Eer wij echter tot de beoordeeling van het stuk zelf kunnen overgaan, moeten wij het eens zijn over de vraag: Van

---

2) M. T. CIC. *Orat. Select.* XV. p. 431. Tur. 1836.

wien is de *Oratio pro Archia*, zoo als wij die thans bezitten en lezen? Is het een werk van CICERO, of het lapwerk van dezen of genen rhetor der vervallende latiniteit, misschien het product eener middeleeuwsche schoolgeleerdheid? De beantwoording dier vraag is natuurlijk het hoofdpunt aller discussie hieromtrent.

Moet zij toch in den laatsten zin worden opgelost; hebben wij geen stuk van CICERO voor ons, dan behoort alle discussie hierover niet op het terrein der classische studie te huis, dan misschien in zoo verre, dat wij zoeken te beslissen, aan wien wij de redevoering dan moeten toeschrijven? Is de beantwoording dier vraag echter de levensquaestie, die het geheele onderzoek moet beheerschen, ik geloof, dat wij haar volgens het tegenwoordig standpunt der wetenschap als opgelost en als in den eerstgenoemden zin beslist mogen beschouwen, en aannemen: wij hebben geen lapwerk van een lateren grammaticus of rhetor, maar *althans in de hoofdpunten* een werk van CICERO voor ons.

Ik mag hetgeen MATTHIAE, STUERENBURG en KLOTZ, om van menig ander niet te spreken, hierover geschreven hebben als bekend veronderstellen, en uit hetgeen zij hieromtrent geschreven hebben het zoo even opgenoemd resultaat trekken. Maar daaruit, dat de oratie in de hoofdtrekken van CICERO is, volgt nog niet regtstreeks, dat wij hier niet een stuk voor ons hebben, dat CICERO zelf misschien verloochend heeft, eene redevoering, van welke hij zelf ook zou gezegd hebben: »quia »scripta videtur negligentius quam ceterae, puto posse probari »non esse meam;" en de gevoelens der geleerden hieromtrent loopen zeer uit een. STUERENBURG en KLOTZ kunnen als de representanten der twee uiterste gevoelens hieromtrent beschouwd worden; waarom ik hunne meening hier kortelijk wil mededeelen.

»Quamquam," zegt de eerste in de voorrede zijner uitgave dezer redevoering, »quamquam, quod ad res grammaticas at»tinet nihil prorsus in hac oratione invenietur quod repugnet »CICERONIS dicendi consuetudini, tamen, cum et in singulis »sententiis et in universa orationis conformatione non raro de»sideres notam CICERONIS diligentiam, apparebit, opinor, ora-

»torem invito quodam animo suscepisse negotium pro ARCHIA »dicendi, non quod ipsum ARCHIAM defensione habuerit indig»num, sed, quia propter vanitatem argumentorum Gratiano»rum, nihil fuit, in quo posset explere summi oratoris par»tes [3]." En een weinig later voegt hij er dit bij: »Nec male »suspicatur MATTHIAEUS CICERONEM hanc orationem ut habitam »in causa satis levi, neque magna etiam contentione, haut »magni fecisse, et cum maxime necessaria et initia tantum »scripsisset, reliqua ex tempore exsecuturus, haec a notariis »excerpta seposuisse, nec secundis curis postea elaborasse, h. e. »ut ASCONIUS loquitur »in commentariis" reliquisse. De qua re »conferri iubet QUINTILIANUM IV, 1, 69 et X, 7, 30. Ita fac»tum esse, ut CICERO in habenda oratione capita rerum tan»tum attingeret, copiosior tamen in iis, quae de laudibus stu»diorum humanitatis dixerit, scilicet loco communi, saepe »fortasse iam tractato, vel quo praecipue delectaretur [4]."

Hier zien wij dus deze redenering: CICERO heeft ARCHIAS, hoewel tegen zijn zin verdedigd, tegen zijn zin, omdat de beschuldiging en hare bewijzen uit de lucht gegrepen en eene ernstige wederlegging niet waard waren, CICERO heeft dus alleen de hoofdpunten *uitgewerkt*, de rest op de stemming van het oogenblik en zijne gewoonte van improviseren laten aankomen; de door snelschrijvers *geexcerpeerde* stukken hiervan zijn tot ons gekomen, terwijl CICERO de geheele zaak van te weinig beteekenis rekende, om die excerpten later uit te werken. — Slotsom: De hoofddenkbeelden zijn van CICERO, de vorm gedeeltelijk; de zaak van ARCHIAS was eigenlijk de moeite van ze te bepleiten niet waard, en CICERO heeft ze alleen op zich genomen, om zijn vroegeren leermeester een compliment te maken, want er was geen CICERO noodig om ze te winnen.

Geheel anders KLOTZ [5]. In de inleiding op deze redevoering zegt hij [6]: »und es scheint die Sache des ARCHIAS ziemlich miss-

---

3) M. T. C. *Oratio pro A. Licinio Archia poëta*, recens. R. STUERENBURG. Accedunt annotationes, Lips. 1832. Praef. p. VII.

4) Ibid. p. VIII.

5) M. T. C. *Sämmtliche Reden. Kritisch berichtiget und erläutert von* R. KLOTZ, Leipz. 1835.

6) l. l. I. p. 428.

»lich gewezen zu seyn." Terwijl hij over de vraag of zij inderdaad van CICERO is, zich aldus uitlaat: »Auch diese Rede »haben einigen für untergeschoben erklärt, allein die Zeug»nisse der Alten selbt[8] sind so entschieden dagegen, und die »ganze Rede athmet so sehr CICERO's Geist, dass es sich nicht »die Mühe verlohnt die vorgebrachte Gründe und Gegengründe »hier zu prüfen[7]."

Hier zijn wij dus tot een volkomen strijdig resultaat gekomen. De redevoering blijkt juist *door haar vorm* echt te zijn; de zaak van ARCHIAS was eigenlijk op regtsgronden niet te verdedigen, CICERO moest dus een weinig in het wilde schermen, en hierin zal dan (KLOTZ zegt dit echter niet uitdrukkelijk) het vreemde in den vorm en inhoud waarschijnlijk zijne verklaring moeten vinden.

Bij zoo tegenstrijdige oordeelvellingen over een zoo algemeen bekend, ja zoo afgezaagd stuk, als CICERO *pro Archia*, mag men wezenlijk niet verwonderd staan, wanneer men zich zelven betrapt op de vraag, hoe het toch mogelijk is, dat de geleerdste mannen, die hun leven in het lezen en bewerken van CICERO verslijten, zoo lijnregt strijdig oordeelen; dat de een zoo zeer CICERO's geest in de geheele rede vindt uitgedrukt, dat het de moeite niet waard is nog langer over hare echtheid te twisten, en de vreemdheid der zamenstelling in de mindere deugdelijkheid der zaak schijnt te zoeken, terwijl de ander juist de onschuld van den beklaagde voor even uitgemaakt houdt, als dat tweemaal twee vier is, maar »et in singulis sententiis »et in universa orationis conformatione" CICERO's naauwkeurigheid vermist. — Bij zulke omstandigheden is het ieder, die geen vreemdeling in de philologie meent te zijn, geoorloofd en noodzakelijk zich eene eigene meening te vormen, want het ἐπέχειν van ORELL mag volstaan kunnen voor den uitgever van

7) Ibid. p. 435.

8) Voor de echtheid der redevoering pleit zeker niet weinig, dat reeds de schrijver van den *Dialogus de Oratoribus*, die gewis in de eerste eeuw na Chr. leefde, haar aanhaalt: »Non opinor DEMOSTHENEM orationes illustrant, quas »adversus tutores suos composuit, nec CICERONEM magnum oratorem T. QUINC»TIUS defensus aut LICINIUS ARCHIAS faciunt; CATILINA et MILO et VERRES et ANTO»NIUS hanc illi famam circumdederunt." *Dialog. de Orator.* cap. 37.

Orationes Selectae, geschikt om de jeugd in handen te geven, het voldoet den geest niet, die zich tusschen twee zoo strijdige gevoelens geplaatst vindt. — Naar mijn oordeel bevatten de meeningen van STUERENBURG en KLOTZ ieder eene halve waarheid, doch daar zij onvereenigbaar zijn, kan de geheele waarheid niet uit haar voor den dag gebragt worden.

De zaak van ARCHIAS was, volgens hetgeen wij daarvan uit CICERO zelven en de scholiasten, onze eenige bronnen dienaangaande, kunnen weten, geheel niet slecht, wat de wezenlijke waarde betrof. Hij schijnt aan alle vereischten der lex Plotia Papiria voldaan te hebben, die het burgerregt had toegekend aan allen, welke aan drie vereischten voldaan hadden: 1°. si qui foederatis civitatibus adscripti fuissent, 2°. si tum, quum lex ferebatur domicilium in Italia habuissent, 3°. si sexaginta diebus apud praetorem essent professi. Wat het formeele aangaat ontbrak aan ARCHIAS het officieele, schriftelijke bewijs, dat hij burger van Heraclea was, en dat wel om de gegronde reden, dat het archief van Heraclea met alle registers en lijsten van burgers in den bondgenootenoorlog verbrand was. Dit schijnt het voorname fundament geweest te zijn, waarop de beschuldiger zich grondde; op de physieke onmogelijkheid van dit bewijs te leveren steunde eigenlijk de geheele aanklagt. Dit mag men met STUERENBURG een »argumentum vanum" noemen, omdat, zoo als ook uit de redevoering blijkt, er meer dan één middel was aangevoerd, om deze leemte te vergoeden, en men kan zich dus gereedelijk met het denkbeeld vereenigen, dat de zaak eigenlijk beneden CICERO was, dat alleen de achting voor zijn meester, alleen het verlangen, die voor geheel Rome te toonen, hem, den oudconsul kon bewegen, zulk eene geringe zaak op zich te nemen, en zoo zou men dan daarin den grond kunnen vinden, dat naauwelijks een derde gedeelte dezer niet lange redevoering aan de regtsgronden en bewijzen wordt toegewijd. KLOTZ schijnt ook te veel waarde te hechten aan de materieele bewijzen, ja hij voegt met den beschuldiger nog een vierde vereischte, den census, bij de drie, welke de lex Plotia Papiria vorderde, en houdt niet genoeg in het oog, dat bij een Romeinsch iudicium soms geheel andere gronden werden bijgebragt en golden, ja de zaak be-

slisten, dan die voor een hedendaagsch geregtshof als peremtoir en pertinent zouden erkend worden. Zijn wij het echter in zoo verre met STUERENBURG tegen KLOTZ eens, en wordt op die wijze de eer van den client gered, dan stuit ik, en dat is voor mij de cardo quaestionis, op een hinderpaal, die mij de eer van den verdediger magtig in den weg schijnt te staan.

Toen CICERO deze redevoering hield, stond hij op het toppunt van zijn oratorischen en politischen roem. Twee jaren waren sedert zijn zoo geprezen en gelaakt, maar altijd veel besproken consulaat verloopen; hij had den naam van alle redenaars voor den zijnen zien verbleeken, had achtereenvolgens de oligarchen in zijne *Verrinae*, de demagogen in zijne redevoeringen tegen RULLUS en CATILINA geslagen, werd om zijne deugden en gebreken hier geprezen, daar gelaakt, maar grooten naam en roem kan niemand hem ontzeggen. Die redenaar, die door zijne tijdgenooten, door de menigte althans, boven allen gesteld werd, houdt een pleidooi in eene crimineele zaak en besteedt twee derden eener niet lange rede aan eene verdediging, eene opvijzeling der letterkunde en van hare belangrijkheid voor den staatsman en veldheer! Credat Iudaeus Apella! Zullen wij met MATTHIAE en STUERENBURG moeten aannemen, dat hij de zaak niet der moeite waard rekenende »in »locis communibus saepe iam ab eo tractatis" gedivageerd heeft, om den tijd te vullen en te dooden, en dat wij alleen de excerpten daarvan overhebben, dan maakt dit de zaak niet beter. »Excerpta a notariis" kunnen de woorden wel minder maar niet meer doen worden, en de notarii zullen gemakkelijker iets weggelaten hebben, dan dat zij het zouden gewaagd hebben aan CICERO's woorden iets toe te voegen. De verhouding tusschen de twee gedeelten, waarin de redevoering zich zoo klaarblijkelijk splitst, wordt er nog nadeeliger door, het stuk nog vreemder, en den meester in de kunst nog minder waardig. Dan zouden wij liever tot de geheele verwerping van het stuk, als een werk van CICERO, besluiten.

En echter ben ik het in zoo verre met KLOTZ eens, het stuk ademt CICERO's geest. Het kan niet wel van een ander

zijn. De grammaticale quaestiën moet ik met STUERENBURG als niet beslissend aanmerken. Het stuk moest meer bedorven tot ons komen, dan vele andere, nadat de middeleeuwen het eenmaal als den besten protrepticus in literarum studium geijkt hadden. Het »Haec studia adolescentiam alunt," het »Habent quoddam commune vinculum," en zoo vele andere bannale phrasen, honderdmalen herhaald en afgeschreven, gaven ligt tot honderd varianten aanleiding, en kwam er toevallig een schooljongens exemplaar tot de nawereld, dan was er grond genoeg om grammaticale fouten in het afschrift te verklaren. Maar, het behandelen der regtsquaestie als bijzaak, het onmatig uitweiden in een locus communis, al was de beschuldigde een dichter, de verdediger een geleerde en de president van het hof een wijsgeer en des verdedigers broeder, dit schijnt mij te erg, om het aan CICERO's tact, nog meer dan aan zijn talent te kunnen toeschrijven. En hoe meer ik nu de redevoering lees, hoe meer ik onderscheiden uitdrukkingen daarin met andere, in CICERO's overige geschriften verspreid, vergelijk, hoe meer ik acht geef op CICERO's persoon, op de omstandigheden, die hem op het standpunt, waartoe hij geraakt was, verheven hadden, en let op den geheelen aard van het Romeinsche volk van vroeger en later tijd, zoo veel te meer geloof ik, dat men de oplossing van die tegenstrijdigheden elders moet zoeken. Daartoe geloof ik een weg gevonden te hebben, en het is deze, dien ik thans wil trachten aan te wijzen, in de hoop, dat anderen dien met mij zullen gaan, of anders gedachtig zullen zijn aan het »comiter erranti monstrare viam."

CICERO was door zijne talenten alleen tot een trap van grootheid gekomen, waartoe in zijn tijd, in den regel, alleen het behooren tot de gesloten aristocratie of de revolutionaire woelingen van een ultrademagoog konden voeren. Hij was een parvenu, die zonder militairen roem, zonder familiebetrekkingen, zonder rijkdom, datgene had weten te verwerven, hetwelk anders slechts die drie groote hefboomen en beweegrederen konden bezorgen. Daarbij was hij beurtelings door alle partijen gedragen, behoorde dus tot geen der uitersten, maar miste nu ook de krachtige hulp, die eene gesloten partij hare

aanhangers als achterhoede en ruggesteun aanbiedt. Hij was geen genie, geen groot karakter of standvastig belijder eener staatkundige overtuiging, met de moedermelk ingezogen, door familieoverlevering en imagines maiorum bij zoo menigeen te weeg gebragt. Hij had veelmeer met bekwaamheid en onmiskenbaar talent van de staatkundige gebeurtenissen gebruik gemaakt, om zich den steun der telkens invloedrijksten te verzekeren, en het is een bewijs voor zijn talent en hoofd, zoo wel als voor zijn hart, dat hij bij dat doorzeilen tusschen de partijen zijn eerlijken naam, en de daad mede, bewaard had, zoo dat hij het niet alleen aan het geluk, maar aan zijne regtschapenheid vooral moet toeschrijven, dat hij tot nog toe, even als later MESSALA, kon zeggen: »Ego semper fui melio»rum partium." Zoo was hij aedilis geworden door de partij, die de schandelijke onderdrukking der aristocraten moede was, en in hem den vervolger van VERRES wilde beloonen. Zoo was zijn aanhangen dier zelfde volkspartij en van haren afgod POMPEIUS hem een middel geweest om de praetuur te verwerven; maar aan zijn eigen karakter, aan den roem zijner onkreukbaarheid mogt hij het toeschrijven, dat hij, wegens verdaging der comitiën tot driewerf toe, de eerste als praetor gekozen was [9]. Toen echter de demagogen te sterk begonnen door te draven, het gevaar der Catilinarische zamenzwering bij den dag dreigender werd en menigeen terugtrad, die anders ook gaarne den consulszetel zou bekleed hebben, gevoelde CICERO, dat hij zich hierdoor niet mogt laten afschrikken, dat het voor hem was »aut nunc aut numquam," om dat toppunt van eer, waarnaar ieder staatsman streefde, het consulaat, te bereiken, dat de aristocratie, de nobilitas hem nu zouden helpen, dien zij anders met alle magt als homo novus zouden trachten te weeren; hij sloot zich dus aan de optimaten aan, en deze bragten hem tot het consulaat. Hoe gelukkig dat consulaat voor Rome was, weet ieder. Maar wat was het gevolg daarvan voor CICERO? Welke partij was hem wezenlijk genegen, op wier hulp kon hij bij den naderenden storm re-

---

9) CIC. *Orat. de Imp. Pomp.* cap. 1.

kenen? Op geene, op niemand. De revolutionaire partij, bij het begin van zijn zoo merkwaardig ambtsjaar door zijne redevoeringen tegen RULLUS, in het laatst door de ontdekking der Catilinarische zamenzwering, op den laatsten dag, door zijne waardige houding tegenover den tribuun METELLUS en zijn bekend »Iuro mea unius opera rempublicam salvam fuis»se" geslagen, kon hem niet dulden. En na het wijken van het gevaar was menig optimaat woedend, dat er weer een homo novus tot het consulaat gekomen was, en waren POMPEIUS en zijne partij heimelijk jaloersch op hem. Geen wonder, dat men nu van alle zijden hem zocht te dwarsboomen, en waar men van dolken geen gevolg hoopte, speldeprikken tot marteling aanwendde. De volkspartij had echter spoedig de overhand en was het meest op hem gebeten, omdat hij als homo novus zich bij de optimaten had aangesloten, en zijne afkomst als het ware verloochende, door op de hand van den senaat te zijn. Voor die partij kon dus niets gewenschter zijn, dan die geheele optimatenfactie, en CICERO in de eerste plaats, op de eene of andere wijze eene groote hatelijkheid aan te doen, en de gelegenheid daartoe meen ik, dat zij in het proces tegen ARCHIAS zochten en vonden.

ARCHIAS was een Griek, door al diegenen, die Grieksche kunst en literatuur op prijs stelden sedert jaren geacht [10], en wanneer men nu dien Griek in een crimineel proces kon doen veroordeelen en uit Rome verdrijven, dan hadden de aristocraten, die zich zijner zeer aantrokken eene nederlaag geleden en eene les ontvangen, die hun leeren kon, wat die mobilium turba Quiritium omtrent Grieken, hunne kunst en literatuur, maar vooral omtrent die Romeinen dacht, die zich zoo druk met die literatuur afgaven. De aard van het Romeinsche volk toch, was geheel en al practisch. Van den aanvang van hun volksbestaan af, hadden zij zich eeuwen lang bepaald, bij die mate van geestontwikkeling, die in het werkdadige leven dadelijk zigtbare vruchten en resultaten opleverde.

Romae dulce diu fuit et solemne, reclusa

---

[10]) Merkwaardig is hieromtrent de optelling der aristocratische namen, door CICERO zelven in zijne *verdediging van Archias* cap. 3, 6.

Mane domo vigilare, clienti promere iura,
Cautos nominibus rectis expendere numos,
Maiores audire, minori dicere per quae
Crescere res posset, minui damnosa libido [11].

Zoo had de staat ruim vijf eeuwen bestaan, en was er nog geene nationale literatuur of kunst in Rome ontstaan, omdat het volk er noch aanleg noch smaak voor had. Nu geraakten zij met de meesterstukken der Grieken bekend:

. . Post Punica bella quietus quaerere coepit,
Quid SOPHOCLES et THESPIS et AESCHYLUS utile ferrent [12].

De omstandigheid echter, dat zij die Grieksche werken leerden kennen, toen het Grieksche volk zelf van zijn voorvaderlijken roem en grootheid ontaard was, kon niet anders dan een nadeeligen invloed op de achting daarvoor bij de Romeinen uitoefenen. Het »Graecia *capta* ferum *victorem* cepit et artes in»tulit agresti Latio [13]," moest de Romeinen van den ouden stempel tegen de artes innemen en doen denken, dat de zedelijke en staatkundige vernedering van Griekenland, de laagheid van het Grieksche volkskarakter, de veilheid en laaghartige verraderij van zoo menig hunner staatslieden een noodzakelijk gevolg hunner geestbeschaving was.

Niet weinig moest noodzakelijk de omstandigheid hiertoe bijdragen, dat de eersten, die hun die Grieksche meesterstukken leerden kennen, vrijgelaten slaven, homines de infima plebe waren. Eene aristocratische republiek verlangt ook menig vak van literatuur niet beoefend te zien en de geschiedenis van den dichter NAEVIUS bewijst genoegzaam, wat een vrije geest te wachten had, die zich aan de goden der aarde durfde vergrijpen. Dat echt Romeinsche denkbeeld van verachtelijk neerzien op die Grieksche geestbeschaving is nooit beter geschilderd, dan door VIRGILIUS in de bekende woorden van ANCHISES:

Excudent alii spirantia mollius aera;
Credo equidem, vivos ducent de marmore vultus,

---

11) HOR. *Ep.* II, 1, 103 sqq.
12) Ibid. vs. 162 sq.
13) Ibid. vs. 156 sq.

Orabunt causas melius, coelique meatus
Describent radio et surgentia sidera dicent;
Tu regere imperio populos, Romane, memento.
Hae tibi erunt artes, pacisque imponere mores,
Parcere subiectis et debellare superbos [14].

Doch niet allen zagen er zoo laag op neer. Ik behoef hier de geheele geschiedenis van den strijd niet op te halen, tusschen den nieuwen en den ouden geest, den geest van vooruitgang der MARCELLI, SCIPIONES, FLAMININI en anderen, tegen den behoudenden der FABII en CATONES gestreden. Van den aanvang van den tweeden Punischen oorlog af begonnen, had hij onafgebroken voortgeduurd, ofschoon de geest van vooruitgang, zoo als het altijd gebeurd is en geschieden zal, langzaam veld won, en de oude rigting zich van lieverlede in de lagere standen der maatschappij eene schuilplaats had gezocht. In CICERO's tijd was die strijd nog op verre na niet ten einde. Het was toen wel meer en meer voor een man van eenigen rang eene vereischte geworden, met Grieksche kunst en literatuur bekend te zijn; maar wanneer de private burger zich daarmede mogt afgeven, om een verloren uur aangenaam door te brengen, dan moest de staatsman, de in het openbare leven verkeerende dikwijls de naauwkeurige bekendheid daarmede verbergen of loochenen. Het volk, de plebs Romana wilde van die kunsten niets weten. Wij hebben hieromtrent, onder anderen, twee sprekende voorbeelden, die als het ware de grenspalen aanwijzen van het begin der Grieksche invasie in Rome en van den tijd toen men zeggen kon, dat in de literatuur alle Romeinsche geest voor den Griekschen geweken was. TERENTIUS beklaagt zich in de prologi zijner *Hecyra*, dat het volk de acteurs weggejaagd had om een koordendanser of vuistvechters te laten voorkomen, of hen op eene andere keer voor de ledige banken liet spelen, omdat het gerucht zich verspreid had, dat er zwaardvechters ten beste zouden gegeven worden, en eene eeuw later leert ons HORATIUS [15] hoe in zijn tijd de purperen mantel van den acteur, of optogten

14) VIRG. *Aen.* VI, 847 sqq.
15) *Ep.* I, 1, 182—207.

met paarden en wagens over het tooneel, of een witte olifant de oogen van het volk alleen wist te boeijen. Ja niet alleen het volk, de plebecula, maar ook de hoogere standen waren van dezelfde gezindheid, »equitis quoque iam migravit ab aure »voluptas, omnis ad incertos oculos et gaudia vana," terwijl de woorden van het tooneelstuk geen meerderen indruk op de ooren van het publiek maakten, dan de vertelling van den boer op die van zijn ezel.

Van daar zien wij ook in CICERO, op onderscheiden plaatsen, waar hij spreekt om door het groote publiek gehoord te worden, vooral in zijne vroegere jaren, hoe hij den schijn van veel waarde aan literatuur of kunst te hechten zoekt te ontgaan, ja soms daaraan alle waarde ontzegt. Haalt hij in eene redevoering een voorbeeld van twee broeders uit eene comoedie van CAECILIUS STATIUS aan, dan wil hij zelfs den naam dier personen niet eens goed weten[16]: »Ecquid tan»dem tibi videtur, ut ad fabulas veniamus, senex ille Caeci»lianus minoris facere EUTYCHUM filium rusticum, quam illum »alterum CHAERESTRATUM, *nam ut opinor hoc* nomine est, cet.," en besluit die periode met eene tegenwerping, die hij zich zelf maakt: »Quid ad istas ineptias abis, inquies?" Sterker kan hij zich toch wel niet over een tooneelstuk uitlaten. — Eenige jaren later, nadat hij over de schandelijkheid gesproken had, dat VERRES zich beeldhouwwerken van PRAXITELES en MYRON voor spotprijzen had doen verkoopen, zegt hij[17]: »Di»cet aliquis, quid? tu ista permagni aestimas? Ego vero ad »meam rationem usumque non aestimo, verumtamen a vobis »ita arbitror spectari oportere, quanti haec eorum iudicio, qui »studiosi sunt harum rerum aestimentur." Hij gooit daar het denkbeeld, dat hij groote waarde aan Grieksche kunst zou hechten verre weg, gebruikt de woorden van insania en dergelijke van de liefhebberij der Romeinsche grooten daarvoor, en wanneer wij nu zijne brieven aan ATTICUS opslaan, dan zien wij, hoezeer hij zelf aan diezelfde studium of insania is overgegeven.

---

16) CIC. *pro S. Rosc. Amer.* 16, 46.
17) CIC. *Orat. in Verr.* II. 4, 7, 13.

Het groote publiek liet zich echter zoo niet blinddoeken, of het wist, dat alle eenigzins aanzienlijken Grieksche taal, Grieksche literatuur, ook vele Grieksche zeden hadden aangenomen, en hoe meer de algemeene beschaving doordrong, des te meer vormden de hoogere kringen zich naar de Grieken, maar des te meer werd ook Grieksche smaak voor bij uitstek optimatisch gehouden.

Waarvan echter de jonge man, bij zijne eerste causa publica veinsde niet te weten, wat eenigen tijd later de vooruitstrevende staatsman nog voorgaf uit de hoogte aan te zien, wat de consul met zekeren schroom schijnt te bekennen[18], dat meende de consularis eenig meerder regt te hebben te erkennen. Het gros der Romeinen dacht evenwel niet alzoo. Wanneer wij de inleidingen op CICERO's laatste werken inzien, dan lezen wij daarin nog duidelijk, hoe men het den man van 60 jaren kwalijk nam, dat hij met Grieksche wijsgeeren omging, die in zijn huis had, maar vooral, dat hij de Grieksche philosophie op Latijnschen bodem wilde verplanten, zelf philosophische werken schreef, en hij meent zich hieromtrent bij herhaling te moeten verantwoorden, daar de echte Romeinen het denkbeeld van vir Consularis en een haarklover en muggezifter (daarvoor gingen toch de philosophen door) niet met elkander wisten te rijmen.

Twee plaatsen zal het genoeg zijn ten bewijze hiervan aan te voeren. De eerste is zijne inleiding op de boeken *de Finibus*, alwaar wij in de vier eerste capita van het eerste boek eene geheele verdediging vinden, dat hij philosophische werken in het Latijn schrijft, terwijl een der hoofdbezwaren, die hij zich uit den mond zijner tegenstanders laat maken, dit is, dat zij »genus hoc scribendi, etsi sit elegans, personae tamen »et dignitatis esse negent[19]."

Even zoo zegt hij in de inleiding van het tweede boek der eerste *Academica*, wanneer er sprake is van de groote ver-

---

18) Zie zijne *Orat. pro Murena* 30. 63, waar hij van de Grieksche philosophie sprekende zegt: »*Fatebor* enim, CATO, me quoque in adolescentia, »diffisum ingenio meo, quaesisse adiumenta doctrinae."

19) CIC. *de Finib.* I. I. 1.

diensten van LUCULLUS als veldheer, staatsman en geleerde: »Ac vereor interdum ne talium personarum, quum amplificare velim, minuam etiam gloriam. Sunt enim multi qui »omnino Graecas non ament literas: plures, qui philosophiam: »reliqui, etiamsi haec non improbent, tamen earum rerum »disputationem principibus civitatis non ita decoram putant[20].” — Merkwaardig is in deze laatste plaats verder de overeenkomst van woorden en gedachten met hetgeen hij in het 6de hoofdstuk der *Archiana* zegt, waar hij daarop vooral nadruk legt, dat de philosophie en literatuur hem nooit van zijne staatspligten hadden afgehouden.

Na deze beschouwing geloof ik, dat wij op het standpunt staan, om de redevoering van ARCHIAS te kunnen begrijpen, vooral om de vreemdheid in den vorm natuurlijk te vinden.

Het geheele proces, de vraag of ARCHIAS wezenlijk regt had eene toga in plaats van een pallium te dragen, of hij Romeinsch burger was of niet, is CICERO in zeker opzigt onverschillig. Het is hem, even min als naar mijn boven ontwikkeld inzien den aanklager zelf, niet hoofdzakelijk om den persoon te doen. Deze was voor beide slechts de aanleiding. Om de Grieksche rigting, de liefde voor kunst en letteren der LUCULLI, CATULI, HORTENSII en tutti quanti een blijk van afkeuring van den kant des volks, der echte democratie te geven, daartoe was niets beter geschikt, dan eene aanklagt tegen den bij deze allen gevierden ARCHIAS. Maar nog voelden de aristocraten zich sterk, en CICERO begreep, dat hij ook deze gelegenheid moest aangrijpen, om de zaak der beschaving en wetenschap tegen de barbaarschheid te verdedigen; om aan te toonen, dat zij, die hun tijd aan die studiën wijdden, even brave burgers, even getrouwe staatslieden, even goede veldheeren konden zijn, en wezenlijk waren als zij die ze verachtten. Het was dus om zijne partij en daarbij in de eerste plaats zich zelven tegen eene hatelijke, dagelijks terugkeerende aantijging te verdedigen, dat hij voor ARCHIAS optrad, en wij hebben dus eigenlijk hier geene *Oratio pro A. Licinio Archia*

---

20) CIC. *Acad.* II. 2. 5.

poëta, maar *pro M. Tullio Cicerone*, *consulari*, *literarum*, *philosophiae*, *poëseos cultore et fautore* voor ons.

Is deze mijne beschouwing de ware, dan hebben wij den sleutel gevonden tot het oplossen van het vreemde in vorm en inhoud dezer redevoering. Dan begrijpen wij waarom hij zich zoo snel mogelijk van de regtszaak, de verdediging van ARCHIAS afmaakt, semper ad eventum festinat. Met het zesde hoofdstuk begint hij zijne eigene zaak te verdedigen: »Quaeres »a nobis GRATI, cur tanto opere hoc homine delectemur?" Nu gevoelen wij de kracht der uitdrukking: »Ego vero fateor me »his studiis esse deditum. Ceteros pudeat, si qui se ita lite»ris abdiderunt, ut nihil possint ex iis neque ad communem »afferre fructum, neque in conspectum lucemque proferre," en de daaraan geknoopte redenering, dat de kennis der groote mannen uit de schriften der geleerden geput en te putten, de sterkste spoorslag is tot groote daden.

Nu begrijpen wij, waarom hij alle groote mannen, zelfs een MARIUS, den held der democratie, tot voorstanders der literatuur en beschaving wil maken. — Nu krijgt ook vooral het laatste gedeelte der redevoering eene gezonde beteekenis, waar de rede geheel en al persoonlijk voor CICERO wordt, en hij zijn roem, het hoogste, dat de mensch kan bereiken, den roem der nakomelingschap niet uit de overlevering zijner gelaatstrekken, maar uit het beeld zijner deugden en daden, door den dichter overgeleverd hoopt te zien voortduren.

In één woord nu heeft het geheele stuk, te regt door hem als een voorbeeld van een »novum genus dicendi" gequalificeerd, gezonden zin, goeden zamenhang, en wordt dat gedeelte, dat voor spreker en hoorders het gewigtigst was, te regt het uitvoerigst behandeld, en komt alleen in de peroratio weder de naam en zaak van ARCHIAS als ter loops te voorschijn, dien de redenaar, even als waarschijnlijk de regtbank, in het laatst geheel vergeten had, om zijne eigene zaak, maar daarmede tevens die der ware humaniteit te bepleiten.

Groningen, *November* 1855. J. A. SCHNEITHER.